

SUZANA TODOROVIĆ

Pedagoška fakulteta Univerze na Primorskem
Cankarjeva ulica 5, SLO-6000 Koper
suzana.todorovic@upr.si

POMJANSKI ROMANIZMI NEKOČ IN DANES

V prispevku podajamo diahroni prikaz rabe izbranih romanizmov, ki jih je v vasi Pomjan v slovenskem delu Istre leta 1957 zapisal dialektolog Tine Logar. Romanizme, zapisane pred petinšestdesetimi leti, smo primerjali s tistimi, ki smo jih slišali od današnjih narečnih govorcev, pri čemer smo se oprli na naše v tem kraju opravljene dialektološke raziskave. V dvajsetih etimoloških člankih raziskujemo, ali prebivalci romanizme, ki so jih v vasi uporabljali pred več kot šestdesetimi leti, še danes poznajo in uporabljajo. Obenem prikazujemo razširjenost teh besed v drugih krajih slovenske Istre in jih povezujemo z njihovim izvorom, ki je pretežno istrskobeneški – obstoj izraza preverjamo tudi v tržaški italijanščini, benečanščini in italijanskem knjižnem jeziku. Etimološke članke zaključujemo z navedbo zadnjega vira besede. Dihrona analiza besedja je pokazala, da so narečni govorniki večino romanizmov že nadomestili z novejšimi narečnimi izrazi.

1. Slovensko istrsko narečje v stiku z romanskimi govori

V slovenski Istri govorijo Istrani slovanskega (slovenskega) izvora slovensko istrsko narečje. Logar (1996: 403–404) je govore tega narečja razdelil na dve narečni podskupini – rižansko in šavrinsko, mejo med njima pa postavil po črti Koper–Marezige–Zazid. V predhodnih raziskavah (gl. Todorović 2015) smo opozorili, da izhodišče meje ne more biti Koper, saj tu Istrani govorijo le istrsko-beneško narečje. Primernejše izhodišče je zato kraj Bertoki pri Kopru, kjer domačini govorijo enega izmed krajevnih govorov slovenskega rižanskega podnarečja, ki je razširjeno v zaledju in v okolici mesta Koper. Šavrinsko podnarečje govorijo Istrani, ki živijo v globljem zaledju oziroma podeželskem predelu Kopa, Izole in Pirana (Todorović 2017: 15).

Dialektološke raziskave (gl. Todorović 2015; 2019 idr.) so pokazale, da so prebivalci istrskih mest ohranjali dve romanski narečji – istriotsko ali istroroman-

sko do prihoda Benečanov, kasneje pa istrskobeneško narečje. Prvotno romanska niso bila le obmorska mesta, Koper, Izola in Piran, temveč tudi njihovo zaledje. Ponekod pa je romansko in slovansko prebivalstvo enakomerno poseljevalo zaledja istrskih mest. V nekaterih krajih slovenske Istre je romansko in slovansko prebivalstvo sobivalo v istih vaških skupnostih in iz roda v rod ohranjalo svoja materna jezika, kot na primer v Dragonji, Bertokih, Pradah, Hrvatinih, Cereju in Premančanu, kjer vaščani govorijo obe narečji; materni jezik nekaterih je istrobenščina, drugih pa slovensko istrsko narečje.

2. Pomjan in pomjanski narečni govor

Pomjan je gručasta vas sredi Šavrinskega gričevja, ki se stopničasto vzpenja na slemenu Pomjanskega hriba, s katerega se odpira razsežen pogled proti morju in nekaterim vasem. Vas, ki se razteza v smeri od vzhoda proti zahodu med dolinama rečice Badaševice in reke Dragonje, je zaradi zasnove in stavbne dediščine značilno istrsko kmečko naselje. Na vzhodnem delu naselja so nove hiše (KLSa 1968: 141; KLSb 1995: 301; Pucer 2005: 186–187).

Zemljepisno ime Pomjan, domače *'Pomjan* (pomjanski, Pomjanec; narečno *Pom'janc*, *Pom'janšca* in *Pom'janka*) je prevzeto iz italijanskega imena *Pomiano*, ki izhaja iz latinskega osebnege imena *Pomius* (Snoj 2009: 321).

Vaščani pravijo, da *š'rajajo po do'mače* 'govorijo po domače' predvsem z domačimi in s sovaščani. Pomjanski govor, ki je šavrinski različek slovenskega istrskega narečja, je prvi popisal Tine Logar, in sicer med 18. in 22. junijem 1957, v času dialektološke raziskave, ki jo je opravil v vasi. Pri raziskavi je sodeloval 54-letni domačin Anton Jerman, po poklicu kmet in delavec. V terenskem zvezku »Pomjan (Istra) – V./123«, ki ga hrani Dialektološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, je po vprašalnici za *Slovenski lingvistični atlas* (SLA) zapisal narečne ustreznice za 862 vprašanj. Pomjansko raziskavo je Logar (1957) povzel v poročilu, v katerem je predstavil rezultate svojega zapisovanja na terenu. V njem izpostavlja, da so v pomjanskem besedišču prisotni številni romanizmi beneškega izvora – navedel jih je 72. Pomjanska narečna govorica, ki ima sicer slovensko genezo, je prepojena z romanskimi izposojenkami, ki jih Istrani slovenskega izvora že od svoje prve naselitve v Istri v 7. stoletju vseskozi prevzemajo od romansko govorečega mestnega prebivalstva, ki avtohtono biva vzdolž istrske obale. Na jezik Istranov, ki živijo v zaledju mest Koper, Izola in Piran je sprva vplivala istrska romanščina ali govorjena istrska latinščina, s prevlado Benečanov pa je slovansko-romanski jezikovni stik zaznamovalo istrskobeneško narečje, ki je bilo do konca druge svetovne vojne istrski koinè.

3. Metodologija

Romanske izposojenke smo uredili po abecednem vrstnem redu in jih razdelili na izraze od *A* do *K* in od *M* do *Ž*. Izraze iz prve skupine smo prikazali v prispevku *Uno sguardo diacronico su alcuni romanismi del vernacolo pomianese*,¹ preostale izbrane izraze² iz druge skupine pa obravnavamo v pričujočem prispevku.

Izhodišče raziskave so bile izbrane romanske izposojenke, ki so bile zapi-sane v Pomjaniu pred več kot šestdesetimi leti. Zanimalo nas je, ali zabeležene romanizme vašciani še vedno uporabljajo v vsakodnevni komunikaciji – po omenjenih izrazih smo zato spraševali današnje govorce narečja in v sklepnem delu prispevka prikazali njihovo rabo ali opuščanje.³ Podlaga za primerjavo so bile dialektološke raziskave, ki smo jih opravili v Pomjaniu – prva je bila izvedena leta 2020 (Todorović 2021), drugo (Todorović 2021a; Todorović 2021b) pa smo posebej za namene pričujočega članka opravili jeseni 2021. Pri Logarjevi raziskavi iz leta 1957 je sodeloval le en narečni govorec, mi pa smo k sodelovanju pritegnili štiri domačine, stare med 58 in 77 let. Informante smo spraševali o narečni ustreznici obravnavanega pojma in o rabi/obstoju besede, ki jo je zapisal Logar. Pri Logarjevem zapisu smo upoštevali izvorno transkripcijo iz poročila.

Rabo in izvor romanizmov prikazujemo v dvajsetih etimoloških člankih. V uvodu primerjamo izraz, ki ga je zapisal Tine Logar, z besedo, ki jo uporabljajo današnji govorniki. V nadaljevanju potrjujemo razširjenost določenega romanizma v drugih slovenskih istrskih govorih, in sicer v narečnem korpusu, zbranem v knjigah *Narečno besedje piranskega podeželja* (Todorović 2014), *Slovensko istrsko izrazje v zaledju Kopra* (Todorović 2015), *Raznovrstnost narečnih govorov na Koprskem: Bertoki, Puče, Sveti Anton* (Todorović 2018), *Narečni slovar Svetega Antona pri Koprju* (Jakomin 1995), *Leksikološko-etimološka analiza izbranih romanizmov v šavirskih govorih* (Todorović 2011), ter v novjšem dialektološkem gradivu, zbranem za namene pričujoče raziskave v letu 2021, in sicer v Pomjaniu (Todorović 2021a) in na Šaredu (Todorović 2021b).

Obravnavane izraze povezujemo z njeno praviloma (istrsko)beneško predlogo, pa tudi s tržaškoitalijansko, benečansko in knjižnoitalijansko ustreznico ter tako določamo bližnjo etimologijo besede, tj. prvi vir, iz katerega je bila beseda sprejeta v slovenske istrske govore. Pri razlagi izvora se opiramo na najpomembnejše narečne in etimološke slovarje. Na koncu vsakega etimološkega članka podajamo zadnje, največkrat latinsko izhodišče prevzetega izraza.

¹ Članek bo objavljen v letu 2022 v reviji *Folia linguistica et litteraria: Časopis za nauku o jeziku i književnosti*.

² S prikazom vseh romanizmov iz Logarjevega poročila bi preseгли priporočeni obseg članka, ki ga določa uredništvo revije, zato smo izbrali le nekatere izraze.

³ Tjaša Jakop ugotavlja (Jakop 2019, Jakop 2022), da se oblikoslovje v slovenskih narečjih manj spreminja kot leksika in doživlja celo manj sprememb kot glasoslovje.

4. Izbrani romanizmi v pomjanskem govoru nekoč in danes

kordēla ‘pljuča’⁴

Izraz, ki ga je zapisal Logar, uporabljajo starejši govorci, in sicer le za ‘živalska pljuča’, mlajši vaščani pa uporabljajo (za živalska in človeška pljuča) besedi *p'ľuča* in *pol'mone* – prvi izraz je prevzet iz knjižne slovenščine, drugi pa je romanizem (gl. knj. it. *polmone* ‘pljuča’). Prim. v Krkavčah *kora'delā*, na Tinjanu *kora'dēla* (Todorović 2015: 77), v Svetem Antonu *ķora'diāla* ‘živalska pljuča’ in v Borštu *pol'mone*; prim. v Krkavčah *pol'mone* in *p'lyčā*, na Tinjanu *p'lyča* ‘človekova pljuča’ (Todorović 2018: 133). Jakomin beleži *kora'djelo* ‘svinjska pljuča’ in *pol'muene* ‘človeška pljuča’. Beseda je prevzeta iz istr. ben.⁵ *coradēla* ‘srce, pljuča in drobovje živali’ (Manzini in Rocchi 54; VG 249); prim. trž. it. **coradela* ‘drobovje’ (Doria 174) in knj. it. *coratella* ‘srce, pljuča in drobovje živali’. Izraz izhaja iz vulgarnega lat. izraza **corāta* (narečno *corada*), ki je množina od *corātu(m)* ‘drobovje’, izpeljan iz *cōr* ‘srce’ (DELI – CD-ROM; I’ETIM – CD-ROM).

manīce ‘ročaji; ročice pri plugu’

Logar je zabeležil izraz (mn.) *manīce*, mi pa *ma'nicā* in *ro'čaj* (ed.) (Todorović 2021a). Prim. na Šaredu (Todorović 2021b) in v Svetem Antonu *ma'nica* ‘ročaj (tudi pri plugu)’ (Jakomin 70). Beseda je prevzeta iz istr. ben. *manisa* in *maniza* ‘ročaj’ (VG 585); prim. beneč. *manizza* (Boerio 394), trž. it. **maniza* in knj. it. *manizza* ‘ročaj’. Zadnji vir besede je lat. *mānu(m)* ‘roka’ (DELI – CD-ROM).

mužōn ‘ustnica’

Logar je zapisal *mužōn*, mi pa *mu'žon* in *'vysta* (Todorović 2021: 121). Izraz poznajo tudi v Krkavčah – *mu'žonā* (mn.) (Todorović 2015: 82). Beseda je prevzeta iz istr. ben. *muřon*, ki je večalnica izraza *muřo* ‘gobec; šoba; obraz’ (VG 667; Manzini in Rocchi 138); prim. beneč. *muřon* (Boerio 434), trž. it. **muřon* ‘šoba’ (Doria 395). Izraz, ki še nima pojasnjene izvora, najverjetneje izhaja iz poznolat.⁶ lat. (8. st.) *mūsu(m)*. Leksem pripada besedni družini izraza *mūtus* ‘nem’ (I’ETIM – CD-ROM).

nōmboltē ‘ledvice’

Izraz, ki ga je zapisal Logar, uporabljajo le redki starejši govorci, prim. *'nombolē*, drugi vaščani pa uporabljajo besedo *lad'vicā*, prevzeto iz knjižne slovenščine. Prim. v Svetem Antonu *nombolič* ‘živalska ledvica’ (Jakomin 81). Leksem izhaja iz istr. ben. *nōnbolo* ‘ledja’ (Manzini in Rocchi 141–142); gl. tudi

⁴ Izraza nismo vključili v prvi del raziskave (gl. Todorović 2022), zato ga prikazujemo v pričujočem prispevku.

⁵ Istrskobeneško.

⁶ Poznolatinsko.

ben. *òmbolo* (VG 700), trž. it. **òmbolo* (Doria 409) in knj. it. *lombo* 'ledja'. Vir izraza se nahaja v lat. *lǔmbu(m)* 'ledja, ledvice' (I'ETIM – CD-ROM).

novičer 'ženin'

Logar je zabeležil *novičer*, mi pa *nu'vičar* (Todorović 2021: 141). Prim. tudi npr. v Borštu *no'vičar* (Todorović 2015: 98), v Svetem Antonu *no'vičar* (Todorović 2018: 162), v Krkavčah (Todorović 2015: 98) in Pučah *no'vico* (Todorović 2018: 162). Beseda je prevzeta iz istr. ben. *noviso* 'mladoporočenec' (Manzini in Rocchi 142; VG 689); prim. beneč. *novizzo* 'ženin' (Boerio 444). Zadnje izhodišče leksema je lat. *nōvīcius* 'novinec' (REW 5970a), *novīcium* 'nov, mlad, zgodnji' (DELI – CD-ROM). Romanizem *no'vičar* je hibridna izposojenka, tvorjena iz romanske osnove *novis-* in pripone *-ar*.

pâjareč 'slamarica; slamnjača'

Logar je zapisal izraz *pâjareč*, v času recentnejših raziskav smo slišali obliko *'pâjaráč*. Prim. v Pučah *'pâjaráč*, v Svetem Antonu *'pâjareč* (Todorović 2018: 177), v Borštu *'pajareč*, v Krkavčah *'pâjareč*, na Tinjanu *'pojareč* (Todorović 2015: 108); Jakomin zapisuje *'pajerec* in *pa'juen* 'žimnica iz koruznega listja' (Jakomin 85). Istrskobeneški govorniki iz Kopra, Izole in Pirana za omenjeni pojem uporabljajo izraz *pa'jon* (Todorović 2016: 150; Manzini in Rocchi 148); prim. trž. it. **paion* (Doria 424) in knj. it. *pagliericcio* 'slamnjača'. Obravnavana beseda ustreza beneč. *pagiarizzo* 'slamnjača' (Boerio 462), ki je večalnica besede *pàia* 'slama' (Boerio 462). Vir besede je lat. *palēa(m)* 'slama' ide. izvora (DELI – CD-ROM; REW 6161).

pêna 'pero'

Izraz, ki ga je zapisal Logar, poznajo tudi današnji govorniki narečja. Romanizem ustreza beneč. (Boerio 488) in trž. it. *pena* 'nalivno pero' (Doria 447); prim. knj. it. *penna* 'nalivno pero'. Beseda izhaja iz konvergence lat. *penna(m)* 'pero; krilo' in *pinna(m)* 'pero; krilo' (I'ETIM – CD-ROM).

pêver 'popper'

Romanizem poznajo tudi v drugih istrskih krajih, npr. v Pučah *'pêvâr*, v Svetem Antonu *'piðvâr* (Todorović 2018: 197). Prevzet je iz istr. ben. *pêver(e)* (Manzini in Rocchi 160); prim. beneč. *pêvare* in *pêvere* (Boerio 500), trž. it. **pêvere* (Doria 457) in knj. it. *pepe*. Etimon izraza se nahaja v lat. *pīper*, ki izhaja iz gr. *péperi* (I'ETIM – CD-ROM).

plāñjêr 'jerbas'

Izraz, ki ga je zapisal Logar, smo slišali tudi od današnjih narečnih govorcev; mlajši vaščani izraz *pla'ner* nadomeščajo z besedama *'koš* in *ko'sara*. Uporabljajo ga tudi v drugih slovenskih istrskih govornih, npr. v Borštu in Krkavčah *pla'ner* (Todorović 2015: 112), v Sv. Antonu *plā'ner* (Todorović 2018: 182); Jakomin

(93) zapisuje *ple'njer* 'široka košara, v kateri so ženske na glavi prenašale stvari'. Beseda pripada avtohtonemu narečju, ki so ga v Istri govorili pred prihodom Benečanov; prim. terg. *planer* in *plenier* 'jerbas' (VG 804). Nastala je po križanju latinske besede *panarium* 'jerbas' (REW 6187) s *planus* (REW 6581) 'raven' ali *plēnus* 'poln' (REW 6596), obe imata indoevropski izvor (DELI – CD-ROM; Todorović 2017a: 83–84).

rêdine 'uzda'

Logar je zapisal *rêdine*, mi pa smo zabeležili izraz v ednini *'redina* (Todorović 2021a). Prim. v Svetem Antonu *'redine* 'vajeti' (Jakomin 105). Obravnavana beseda ustreza istr. ben. *rêdine* (VG 867), *rêdena* (Manzini-Rocchi 179); prim. trž. it. *rêdina* 'uzda, vajet' (Doria 515), beneč. *rêdena* 'vajet' (Boerio 560) in knj. it. *redine* 'vajeti'. Etimon besede se nahaja v vulgarni lat. besedi **retīna(m)*, ki je izpeljana iz gl. *retinēre* 'zadržati' (I'ETIM – CD-ROM).

šćepōn 'nagelj'

Za izraz, ki ga je zapisal Logar, smo v Pomjanu nedavno zapisali *šća'pōn*. Prim. v Gažonu in na Maliji *šćā'pōn*, v Marezigah *šćā'puōn*, v Krkavčah *šća'pōn* (SDLA-SI I 450). Beseda ustreza istr. ben. *s'ciopón* 'vrsta nageljna z veliko cvetno čašo' (Manzini in Rocchi 204); prim. trž. it. **s'ciopon* 'vrsta nageljna' (Doria 593), kar izhaja iz istr. ben. *s'ciopār* 'počiti, razpočiti se' (Manzini in Rocchi 204). Govorci slovenskega istrskega narečja izraza ne uporabljajo za posebno vrsto nageljna, ampak za nagelj na splošno. Vir obravnavane besede je lat. onomatopejski izraz *scloppu(m)*, preko oblike **scopplu(m)* z metatezo *-l-* (I'ETIM – CD-ROM).

škāle 'stopnice'

Izraz, ki ga je zapisal Logar, smo slišali tudi sami; prim. v Borštu *š'kale*, v Krkavčah *š'kāle*, na Tinjanu *š'kale* (Todorović 2015: 105), v Pučah *š'kālā*, v Svetem Antonu *š'kalā* (Todorović 2018: 172), Jakomin beleži *š'kale* 'stopnice, lestev'. Izraz je bil prevzet iz istr. ben.; prim. beneč., trž. it. in knj. it. *scala* 'stopnice' (Boerio 614; Doria 573). Beseda izvira iz lat. *scāla(m)*, rabljena večinoma v mn. *scālae*; iz **scand-slā*, izpeljano iz *scandēre* 'vzpenjati se' (I'ETIM – CD-ROM).

škrāne 'sencè'

Obravnavani izraz, ki ga Logar uvršča med romanske izposojenke, uporabljajo samo starejši narečni govorniki. Mlajši vaščani poznajo le besedo *'sence* (Todorović 2021a), prim. v Svetem Antonu *š'k'renje* (Jakomin 122). Obravnavano besedo je Logar najverjetneje obravnaval kot morda prilagoditev knj. it. *cranio* 'lobanja', ki izhaja iz gr. *kranion* 'mrtvaška lobanja' (DELI – CD-ROM). Izraz je po vsej verjetnosti domačega izvora, prim. psl. *skornj-ę* 'sence' (SLA 1.2: 66; Snoj 2015).

*štōmex*⁷ ‘želodec, trebuh’

Logar je zapisal *štōmex*, sami pa smo zabeležili obliko *š'tomēh*. Prim. v Borštu *š'tōmex*, v Krkavčah *š'tōmex*, na Tinjanu *š'toməχ* (Todorović 2015: 83), v Pučah *š'tōmex*, v Svetem Antonu *š'tuəmāχ* (Todorović 2018: 141). Izraz je prevzet iz istr. ben. *stomeg* (VG 1096), prim. *stōmego* (Manzini in Rocchi 235); trž. it. *stōmigo* (Doria 684), beneč. *stōmego* (Boerio 706). Beseda izvira iz lat. *stōmāchus* (REW 8276a), izposojenke iz gr. *stōmachos* ‘požiralnik’, kasneje ‘želodec’ (DELI – CD-ROM).

švədōr ‘prehlad’

Logar je zapisal izraz *švədōr*, v času recentnejših raziskav smo slišali novejši romanizem *rafredor* in izraz *jā pārhlājān* ‘je prehlajen’ (3. os. ed.), prevzet iz knj. sl. Prim. v Borštu *rafre'dor*, v Krkavčah *rafre'dor* in *jā preχ'lājēn*, na Tinjanu *rafre'dor* (Todorović 2015: 77), v Pučah *rafre'dor*, v Svetem Antonu *jā pārχ'lejen* (Todorović 2018: 132). Leksem je izposojen iz istr. ben. *sfredor*, prim. tudi *disfredōr* in *rafredor* ‘prehlad’ (Doria 507; Manzini in Rocchi 69; VG 853); trž. it. *rafredor*, *lafredor* in *rifredor* (Doria ibid.), beneč. *sfredōr* in *sferdōr* ‘prehlad, nahod’ (Boerio 653) ‘prehlad’. Navedeno izhaja iz istr. ben. *sfredir* ‘hladiti, ohladiti’ (Manzini in Rocchi 215). Zadnji vir besede je poznolat. *frīgdu(m)* za klas. lat. *frīgīdus*, izpeljan iz di *frīgus* ‘mraz, led’ (l'ETIM – CD-ROM; DELI – CD-ROM).

tamōn ‘oje’

Izraz, ki ga je zapisal Logar, poznajo le starejši Pomjančani. Prim. v Krkavčah in Borštu *ti'mon* (Todorović 2011: 318); Jakomin (131) zapisuje *ti'muen*. Beseda je prevzeta iz istr. ben. *timón* ‘oje’ (Manzini in Rocchi 250); prim. trž. it. (Doria 753) in knj. it. *timone* ‘oje’. Beseda izhaja iz vulgarnega (6. st.) lat. izraza *timōne(m)* za klas. lat. *tēmo*, *-ōnis* (l'ETIM – CD-ROM).

terānte ‘naramnice’

Logar je zapisal izraz *terānte*, v času recentnejših raziskav smo slišali obliko *ta'rankā*. Prim. v Pomjanu *ta'rankā* (Todorović 2018: 166), v Svetem Antonu *ti'rante* (Jakomin 132). Izraz lahko povežemo z beneč. *tirante* ‘široki usnjeni pas, ki so ga nosili vojaki’ (Boerio 750); prim. knj. it. *tirante* ‘napenjač, napenjalo’. Izraz je izpeljan iz gl. *tirār* ‘vleči’ (Manzini in Rocchi 250; VG 1157; Boerio 750), ki izhaja iz vulg. lat. **tirāre* za klas. lat. *tirāre* (REW 8755; DELI – CD-ROM).

tərvērsa ‘predpasnik’

Logar je zapisal *tərvērsa*, sami pa smo zabeležili obliki *tra'vesa* (Todorović 2021a) in *tərvə'sin*⁸ (Todorović 2021: 162). Prim. v Borštu *tra'vesa*, v Krkavčah

⁷ Nezveneči uvularni pripornik zapisujemo z grafemom *h*.

⁸ Manjšalnica.

tra'vesã, na Tinjanu *tər'versa* (Todorović 2015: 114), v Pučah *tra'vesa*, v Svetem Antonu *trāv'jesa* in *trāv'jersa*; Jakomin (133) beleži *traver'sin* 'predpasnik, ki je kril tudi gornji del telesa'. Izraz je prevzet iz istr. ben. *traversa* 'predpasnik' (Manzini in Rocchi 254; VG 1173); prim. trž. it. in beneč. *traversa* 'predpasnik' (Doria 754; Boerio 765). Zadnji vir besede je lat. *tra(n)svērsa* 'prečka; vodoravna črta' (REW 8858) iz lat. glagola *transvertere* 'obrniti v drugo smer' (DELI – CD-ROM).

wōka 'gos'

Logar je zabeležil *wōka*, mi pa *'oka* (Todorović 2021a). Prim. v Krkavčah *'okã*, v Borštu *v'uoka* (Todorović 2011: 318). Beseda je prevzeta iz istr. ben. *oca* (VG 694); prim. beneč. *oca* (Boerio 446) in knj. it. *oca*. Njen vir je poznolat. *auca(m)* iz *avis* 'ptič' (I'ETIM – CD-ROM).

zjōyo 'gleženj'

Logar je zapisal *zjōyo*, sami pa smo zabeležili izraz *č'lenāk* (Todorović 2021: 125); prim. v Borštu *č'len*, v Krkavčah *č'len*, na Tinjanu *č'lenāk* (Todorović 2015: 85), v Svetem Antonu *č'lianeĳ* (Todorović 2018: 143). Raba obravnavanega leksema ni potrjena v drugih krajih primorske narečne skupine (SLA 1.1 162). Istrskobeneški govorniki za navedeni pojem uporabljajo izraz *ošo rabljožo* (Todorović 2016: 118).

Prim. istr. ben. izraz *ziògo* (Manzini in Rocchi 220, 225) 'jarem' in knj. it. *gi-ogo* 'jarem; zaobljena gorska vzpetina'. Zaradi fonetične podobe lahko sklepamo, da je bil izraz prevzet iz istrobeneščine.

5. Sklep

Analiza rabe romanizmov v pomjanskem govoru je pokazala, da današnji govorniki uporabljajo le nekaj romanizmov, ki so bili zapisani leta 1957, in sicer *pēna* 'pero', *pēver* 'popper', *škãle* 'stopnice' in *štōmex* 'želodec'. Izraza *rēdine* 'uzda', *tamōn* 'oje' uporabljajo le redki starejši domačini, in sicer le med pripovedovanjem o nekdanjem načinu življenja v vasi. Nekatere lekseme današnji pomjanski narečni govorniki izgovarjajo drugače, npr. *novičer* – *nu'vičar* 'ženin', *pâjareč* – *pâjărăč* 'slamarica', *šcepōn* – *šca'pon* 'nagelj'.

Med analiziranimi izrazi so najštevilčnejši tisti, ki jih ohranjajo le starejši narečni govorniki, mlajši vaščani pa so jih nadomestili z neologizmi in drugimi izrazi, ki so jih fonetično prilagodili narečju, npr. *manice* – *ro'čaji* 'ročaji', *mužōn* – *mu'žon* in *'vysta* 'ustnica', *nōmboltę* – *lad'vicã* 'ledvice', *zjōyo* – *č'lenāk* 'gleženj', *plāniĳer* – *'koš* in *ko'sara* 'jerbas', in *jã pər'h'lājãn* 'je prehlajen'⁹ (3. os. ed.), *kordēla* – *p'luča* in *pol'moneĳ* 'pljuča'. Nekaj (starejših) romanskih izposojenk

⁹ Izraz je domačega izvora.

so Pomjanci nadomestili z drugimi romanizmi: *terânte* – *ta'rankà* 'naramnice', *tàrvêrsa* – *tra'vesa* 'predpasnik', *wôka* – 'oka' 'gos', *švədôr* – *rafre'dor* 'prehlad', *kordêla* – *pol'mone* 'pljuča'. Etimološka analiza pomjanskih romanizmov iz Logarjevega poročila je pokazala, da so bile vse zbrane besede prevzete iz istro-beneščine, razen besede *plañîêr* 'jerbas', ki pripada predbeneški jezikovni plasti.

Nekaj izrazov, ki so jih današnji narečni govorniki prevzeli večinoma iz mestnega istrskobeneškega okolja, ima v izvornem jeziku drugačen pomen, na primer istr. ben. *coradèla* 'srce, pljuča in drobovje živali', istr. sl.¹⁰ *kora'dèla*, *kor'dela* 'pljuča'; istr. ben. *muson* 'šoba', istr. sl. *mu'žon* 'ustnica'; istr. ben. *nónbolo* 'ledja', istr. sl. 'nonbolo' 'ledvica'; istr. ben. *s'ciopón* 'vrsta nageljna z veliko cvetno čašo', istr. sl. *šca'pøn* 'nagelj'; ben. *tirante* 'široki usnjeni pas, ki so ga nosili vojaki', istr. sl. *te'rante* 'naramnice'; knj. it. izraz *giogo* 'zaobljena gorska vzpetina', istr. sl. *z'jogo* 'gleženj'.

Raziskava je pokazala, da dialektološkega gradiva iz sredine prejšnjega stoletja ne moremo upoštevati kot odraz današnjega stanja slovenskega istrskega narečja,¹¹ a je zbrano besedje nedvomno dragoceno in verodostojno izhodišče za diahrono raziskavo, s poudarkom na spremljanju narečnih govorov.

¹⁰ Istrskoslovensko.

¹¹ Logarjevo gradivo iz petdesetih let prejšnjega stoletja je v *Slovenskem lingvističnem atlasu* 1.1 (2011) in 2. 1 (2016) objavljeno ob gradivu, zbranim v novejšem času.

Literatura in viri

- Boerio = Boerio, Giuseppe. 1856. *Dizionario del dialetto veneziano*. Venezia: Giunti editore.
- DELI – CD-ROM = Cortelazzo, Manlio; Zolli, Paolo. 1999. *Dizionario etimologico della lingua italiana* (CD-ROM). Bologna: Zanichelli.
- Doria = Doria, Mario; Noliani, Claudio. 1987. *Grande dizionario del dialetto triestino*. Trieste: Il Meridiano.
- Jakomin = Jakomin, Dušan. 1995. *Narečni slovar Sv. Antona pri Kopru*. Trst: Škedenjski etnografski muzej.
- Jakop, Tjaša. 2019. Maskulinizacija in feminizacija v srednjesavinjskem narečju. *Slavistična revija: časopis za jezikoslovje in literarne vede*, 67/2, Ljubljana, 253–262.
- Jakop, Tjaša. 2022. Zgodovina dvojinskih oblik v slovenščini. *Kontaktna dialektologija na območju med Alpami in Jadranom: v spomin akademiku Goranu Filipiju*. Ur. Suzana Todorović, Barbara Baloh. Koper: Libris, 285–297.
- KLSa = *Krajevni leksikon Slovenije I–IV. Krajevni leksikon Slovenije: repertorij z uradnimi, topografskimi, zemljepisnimi, zgodovinskimi, kulturnimi, gospodarskimi in turističnimi podatki vseh krajev Slovenije, 1968–1980*. Ur. Roman Savnik, Francè Planina, Živko Šifrer. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- KLSb = *Krajevni leksikon Slovenije*. 1995. Ur. Milan Orožen Adamič, Drago Perko, Drago Kladnik. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- l'ETIM-cd = Nocentini, Alberto. 2010. *Vocabolario della lingua italiana*. Milano: Le Monnier (Dizionari elettronici elexico.com) – izdaja na CD-ju.
- Logar, Tine. 1957. *Pomjan. Poročilo o terenskem delu* [Arhiv Inštituta za slovenski jezik, 22-223/57, hrani Dialektološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU].
- Logar, Tine. 1957a. *Pomjan* [T123, zapis po vprašalnici za Slovenski lingvistični atlas, rokopis; hrani Dialektološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU].
- Logar, Tine. 1996. *Dialektološke in jezikoslovne razprave*. Ur. Karmen Kenda-Jež. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša – ZRC SAZU, 403–404.
- Manzini in Rocchi = Manzini, Giulio; Rocchi, Luciano. 1995. *Dizionario storico fraseologico etimologico del dialetto di Capodistria*. Rovigno: Centro di ricerche storiche Rovigno.
- Pucer, Alberto. 2005. *Popotovanje po Slovenski Istri*. Koper: Libris.
- REW = Meyer-Lübke, Wilhelm. 2009. *Romanisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.
- SDLA – SII = Cossutta, R., Crevatin, F. 2005–2006. *Slovenski dialektološki leksikalni atlas slovenske Istre*. Koper: Založba Annales.

- SLA 1.1 = *Slovenski lingvistični atlas 1.1. Človek – telo, bolezni, družina*. 2011. Ur. Jožica Škofic. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- SLA 1.2 = *Slovenski lingvistični atlas 1.2. Človek – telo, bolezni, družina. 2. Komentarji*. 2011. Ur. Jožica Škofic. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- SLA 1.2 = *Slovenski lingvistični atlas 2.1. Kmetija*. 2016. Ur. Jožica Škofic. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Snoj, Marko. 2009. *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*. Ljubljana: Založba Modrijan – Založba ZRC.
- Snoj, Marko. *Slovenski etimološki slovar*, www.fran.si, dostop 13. 6. 2022.
- Todorović 2011 = Giljanović, Suzana. 2011. *Leksikološko-etimološka analiza izbranih romanizmov v šavrinskih govorih. Doktorska disertacija*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Todorović, Suzana. 2015. *Slovensko istrsko izrazje v zaledju Kopra*. Koper: Libris.
- Todorović, Suzana. 2016. *Narečje v Kopru, Izoli in Piranu*. Koper: Libris.
- Todorović, Suzana. 2017. *Narečna raznolikost v okolici Kopra: Dekani, Hrvatini, Škofije*. Koper: Libris.
- Todorović, Suzana. 2017a. Romanski jezikovni elementi v šavrinskem besedilu. *Jezikoslovni zapiski*, 23/1, Ljubljana, 41–60.
- Todorović, Suzana. 2018. *Raznovrstnost narečnih govorov na Koprskem: Bertoki, Puče, Sveti Anton*. Koper: Libris.
- Todorović, Suzana. 2019. *Istrobeneščina v krogu drugih jezikov in govorov v slovenskih obmorskih krajih*. Koper: Libris.
- Todorović, Suzana. 2021. *Narečje, življenje in hišna imena v treh istrskih krajih. Bertoki, Pomjan in Šared*. Koper: Libris.
- Todorović 2021a = Todorović, Suzana. 2021. *Pomjan, terenski zapis narečnega gradiva* (računalniški izpis).
- Todorović 2021b = Todorović, Suzana. 2021. *Šared, terenski zapis narečnega gradiva* (računalniški izpis).
- Todorović, Suzana. 2022. Uno sguardo diacronico su alcuni romanismi del vernacolo pomianese. *Folia linguistica et Litteraria: Folia linguistica et litteraria: Časopis za nauku o jeziku i književnosti* (v tisku), Nikšić.
- VG = Rosamani, Enrico. 1999. *Vocabolario giuliano dei dialetti parlati nella Venezia Giulia, in Istria, in Dalmazia, a Grado e nel Monfalconese*. Trieste: Lint.

Ustni viri (informatorji)

S. V. (2021), L. V. (2021), Z. V. (2021), N. P. (2021). Ustno izporočilo.

Pomjanski romanizmi nekada i danas

Sažetak

U prilogu donosimo dijakronijski prikaz upotrebe odabranih romanizama koje je 1957. godine zabilježio dijalektolog Tine Logar u selu Pomjan u slovenskom dijelu Istre. Romanizme zabilježene prije šezdeset godina usporedili smo s onima koje smo čuli od današnjih govornika dijalekta, oslanjajući se na dijalektološka istraživanja koja smo proveli u dotičnom mjestu.

Istraživanja su pokazala da se dijalektološka građa iz sredine prošlog stoljeća ne može smatrati odrazom današnjeg stanja slovenskog istarskog dijalekta, ali je prikupljeni leksik nedvojbeno vrijedno i vjerodostojno polazište za dijakronijska istraživanja s naglaskom na praćenju mjesnih govora. Dijakronijsko istraživanje upotrebe romanizama u pomjanskom govoru pokazalo je da govornici koriste samo nekoliko romanizama zabilježenih 1957. godine. Analiza je otkrila da su govornici dijalekta većinu romanizama zamijenili novijim dijalekatskim izrazima. Među analiziranim izrazima najbrojniji su oni koje su sačuvali samo stariji govornici dijalekta, dok su ih mlađi seljani zamijenili neologizmima koje su fonetski prilagodili dijalektu. Etimološka analiza pomjanskih romanizama iz Logarova izvješća pokazala je da su sve riječi preuzete iz istrovenetskog (istromletačkog) narječja, osim izraza: *plāñier* ‘jerbas’, koji pripada predvenecijanskom jezičnom sloju. U istraživanju također ističemo pojmove preuzete iz urbanog istrovenetskog okruženja, koji u izvornom jeziku imaju drugačije značenje.

Pomjan's Romance language elements in the past and today

Summary

In this paper, we present a diachronic account of the use of selected Romance language elements drawn from the collection made by the dialectologist Tine Logar in the village of Pomjan in the Slovenian part of Istria in 1957. We compared the Romance language elements recorded sixty-five years ago with those still used by the speakers of the dialect, basing the comparison on the results of our own dialectological research.

Although our research has shown that the data collected in the middle of the last century does not reflect the current state of the Slovene Istrian dialect, the collected words are undoubtedly a valuable and credible starting point for diachronic research interested in current dialect use.

A diachronic study of the use of Romance language elements in the local dialect of Pomjan has shown that only a handful of such elements documented in 1957 are still in use. Our analysis of the vocabulary has shown that most Romance

elements have been replaced by new dialect expressions. The greatest number of the analyzed terms has been preserved by older speakers of the dialect, whereas younger speakers replaced them with neologisms phonetically adapted to the dialect. An etymological analysis of the Pomjan Romance language elements recorded by Logar has shown that all the words had been borrowed from the Istrian-Venetian dialect, with the exception of the term *plaḥijer* ‘basket’, which belongs to the pre-Venetian linguistic stratum. The study also highlights terms taken from the Istrian-Venetian urban environment, which have a different meaning in the original language.

Ključne riječi: Pomjan, dijakronijsko istraživanje, romanske posuđenice, istromletačke posuđenice, istromletačko narječje, slovenski istarski dijalekt, interferencije

Ključne besede: Pomjan, diahrona raziskava, romanske izposojenke, istrskobeneške izposojenke, istrobeneščina, slovensko istrsko narečje, interference

Keywords: Pomjan, diachronic research, Romance loanwords, Istrian-Venetian loanwords, Istrian-Venetian dialect, Istrian-Slovene dialect, linguistic interference

